

Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Kägelbanan i Dådran

Kägelbanan i Dådran uppfördes sannolikt under sent 1800-tal. Som en av två bevarade kägelbanor i Dalarna har byggnaden ett högt kulturhistoriskt värde. Kägelbanan i Dådran byggnadsminnesförklarades 2022.

Beskrivning

Historik

Dådrans bruk grundades 1806 då kungligt privilegium utfärdades för masugn och stångjärnshammare med två härdar. 1832 fick bruket tillstånd att anlägga en råstålshärd och på 1840-talet hade bruket utökats med en liestock, en knipphammare och en spikhammare. 1847 uppfördes även ett kapell i Dådran. Vid 1850-talets mitt lades liestocken ned och 1857 fick bruket fri smidesrätt. Vid den tidpunkten fanns en spikhammarstock och tre stångjärnshammare med tre härdar vid bruket. 1875 infördes en ny smidesmetod, Lancashiresmide som ersatte den tidigare tysksmidesmetoden.

1878 köptes Dådrans bruk av Kopparbergs-Hofors Sågverks AB (senare Kopparfors AB) som dock främst intresserade sig för skogsbruket. 1885 revs brukets masugn och 1892 halva stångjärnssmedjan. Det är oklart när den gamla bruksherrgården uppfördes, möjligen under 1840-talet. Av ett fotografi från 1870-talet framgår att byggnaden då var uppförd. 1922 brann den gamla herrgården ned men en ny återuppbyggdes. Spiksmidet vid bruket fortsatte i Kopparfors regi ända fram till 1934 då den siste spiksmeden gick i pension.

1974 sålde Kopparfors AB Dådrans bruk vidare till stiftelsen Samhällstjänst som bedrev kollektiv i Dådran. Ett år senare såldes bruket vidare till HSB. Husen och tomterna är idag till stor del friköpta, men fortfarande ägs en del av marken i Dådran och några byggnader, däribland kägelbanan, av Dådrans samfällighetsförening.

Kägelspel blev under 1500- och 1600-talen populärt i Europa och det är under 1500-talet som spelet omnämns i svenska källor för första gången. När spelet introducerades i Sverige är dock oklart men kom sannolikt hit redan på medeltiden. Spelet blev ett populärt nöje bland Sveriges mer förnåma människor på 1600-talet, men under 1700-talet spreds spelet till en bredare allmänhet via städernas värdshus och krogar. Det var dock under 1800-talet som spelet hade sin verkliga glansperiod för att under 1900-talet i princip helt försvinna och ersättas av bowling. Kägelspel vid banan i Dådran ska främst ha varit ett nöje förunnat herrgårdsfolket och deras gäster.

Det är okänt när kägelbanan i Dådran uppfördes, men ska enligt uppgift vara byggd av Anders Knutsson (1839–1914), byggmästare vid bruket i Dådran. Genom brandförsäkringshandlingar framgår att kägelbanan inte fanns på platsen 1876 men däremot 1914. Med hjälp av dessa uppgifter får förmodas att kägelbanan uppförts någon gång mellan dessa årtal. Vid besök hittades årtalet 1888 inristat i en intilliggande stentrappa som leder upp till åsen, möjligen är det också kägelbanans byggnadsår.

Kägelbanan synes ha genomgått få förändringar sedan uppförandet, i jämförelse med det äldsta påträffade fotografiet som troligen är taget på 1930- eller 1940-talet. Omkring 2002–2003 genomfördes dock enstaka åtgärder, bland annat försågs paviljongen med ny veranda med den ursprungliga som förlaga och paviljongens konstruktion förstärktes med stag av järn som doldes bakom ett nytillkommande innertak.

Miljö

Det forna brukssamhället Dådran är beläget i en dalgång mellan sjöarna Ljugarens utlopp och Avans inlopp ca två mil fågelvägen öster om Rättvik. Kägelbanan är belägen i parken som tidigare tillhörde bruksherrgården. Parken utgörs av en åsrygg som löper längs med sjön Avan och är bevuxen med äldre tallar. Nedanför åsen ligger kägelbanan. Strax intill finns även en fristående paviljong som flyttades från dess tidigare plats ett stycke nordost om kägelbanan till dess nuvarande plats för ett antal år sedan samt ett äldre båthus.

Byggnad

Kägelbanan i Dådran består av paviljong med öppen veranda samt vidbyggd slagbana. Byggnaden karaktäriseras av det sena 1800-talets arkitektoniska uttryck med panelklädda och oljefärgsmålade fasader och kontursågade snickerier. Interiören är målad i gröna kulörer och väggarna är panelade.

Konstruktionen vilar på plintar, till största del bestående av slaggtegel. Paviljongens fasader är klädda med gulmålad liggande fasspontpanel medan slagbanan har en öppen konstruktion med synliga bärande stolpar placerade i par på jämnt avstånd. Vid slagbanans avslut förekommer halvhöga brädväggar. Paviljongens tälttak och slagbanans sadeltak täcks båda med tjärpapp.

Figur 1. Paviljongens gulmålade liggande panel. Notera plintarna till höger i bild. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

**Figur 2. Slagbanan sedd från paviljongen.
Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.**

Figur 3. Kägelbanan sedd från sydöst, belägen i den tidigare herrgårdsparken. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 4. Slagbanans avslut med bräddvägg. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 5. Klotrännan i vilken kloten skickas tillbaka till utslagsplatsen i paviljongen. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 6. (Vä) Paviljongens interiör präglas av en grön färgskala. Väggarna är beklädda med panel. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 7. (Hö) Till höger i bild lådan som fångar upp kloten från klotrännan. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Byggnadsminnesförklaring

Motivering till byggnadsminnesförklaringen

Kägelbanan i Dådran besitter ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde som del av det framväxande brukssamhället kring Dådrans järnbruk. Den representerar en byggnadstyp som var vanligt förekommande i herrgårdsmiljöer under 1800-talets senare hälft. Byggnaden är därtill mycket välbevarad och anses vara en av de bäst bevarade kägelbanorna i landet.

Skyddsbestämmelser

Skyddsområdet omfattar det på situationsplan med röd begränsningslinje avgränsade området med därtill hörande byggnad.

1. Byggnaden får inte rivras, flyttas, byggas om eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
2. Ingrepp får inte göras i byggnadens stomme.
3. Ingrepp i, ändring eller borttagande av äldre fast inredning får inte göras.
4. Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vårdoch underhållsarbeten skall utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
5. Det område kring byggnaden som på situationsplanen avgränsas med röd linje får inte ytterligare bebyggas. Området skall hållas i sådant skick att byggnadens utseende och karaktär inte förvanskas.

Samråd skall ske med Länsstyrelsen i frågor som rör vård och underhåll av byggnad och skyddsområde.

Om särskilda skäl föreligger för att ändra byggnadsminnet i strid mot skyddsföreskrifterna får Länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § kulturmiljölagen lämna tillstånd till sådana förändringar.

 Skyddsområde

Figur 8. Byggnadsminnets skyddsområde. Ur beslut 2022.04.07.

Administrativa fakta

Kommun: Rättvik

Fastighetsbeteckning: Dådrans bruk 1:5

Byggnadsminnesförklaring: 2022.04.07

Tillgänglighet: Kan upplevas som en del av bruksmiljön i Dådran.

[Byggnadsminnesförklaring Kägelbanan beslut 2022.04.07](#)
[Kägelbanan i Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister](#)